

O NUKLEARNOJ (RADIOLOŠKOJ), HEMIJSKOJ I BIOLOŠKOJ KONTROLI TERITORIJE

Rezultati u razvijanju opšteg sistema osmatranja inicirali su ideju o organizaciji jedinstvenog, integracionog sistema osmatranja i NHB-kontrole teritorije SFRJ.

Nosioci i organizatori svih poslova civilne zaštite i NHB-osmatranja su opštine, kako je, uostalom, regulisano Zakonom o narodnoj odbrani. Naime, opština je dužna da poveže u jedinstven sistem sve elemente zaštite. Zbog toga je i logično da se opština javlja i kao nosilac organizovanja sistema nuklearne (radiološke), hemijske i biološke (N/R/HB) kontrole, kao jedne od mera PNHBO.

Pošto civilna zaštita zahteva efikasan, uigran i dobro opremljen sistem opšteg izviđanja (osmatranja), obaveštavanja i uzbunjivanja, to rešenje problema obaveštavanja o N/R/HB opasnosti treba tražiti u mogućnosti integrisanja ovih zadataka u opšti sistem, a ne u uspostavljanju posebnog (odvojenog) sistema. Svaka druga varijanta organizacije NHB-kontrole teritorije kao samostalne institucije zahtevala bi ogromna materijalna sredstva.

Polazeći od iznetog i važnosti blagovremenog obaveštavanja stanovništva i oružanih snaga o opasnosti, N/R/HB-osmatranje treba da je organizovano na celoj državnoj teritoriji i da predstavlja *jedinstven* sistem za stanovništvo i oružane snage. N/R/HB-kontrola i obaveštavanje o opasnosti treba da bude stalna obaveza društveno-političkih zajednica, odnosno štabova narodne odbrane i komandi jedinica oružanih snaga, jer je to jedna od najvažnijih mera PNHBO.

U organizaciji i uspostavljanju jedinstvenog sistema N/R/HB-kontrole teritorije treba polaziti od osnovnog cilja i zadataka sistema: da blagovremeno otkriva NHB-udare, daje osnovne parametre i karakteristike naknadnih posledica i preventivno obezbeđuje od r/a, hemijskih i bioloških kontaminacija. Ti zadaci direktno će uticati na broj i raspored organa u sistemu, način međusobnog povezivanja, održavanje veze, itd.

Imajući u vidu potrebu jedinstvenosti N/R/HB-kontrole teritorije logično je da se organizacijom i uspostavljanjem sistema bave štabovi narodne odbrane društveno-političkih zajednica. Očigledna je, takođe, potreba da se sistem N/R/HB-kontrole organizuje i da radi po jedinstvenim načelima za celu teritoriju SFRJ. Osnovni nosilac (ćelija) u organizaciji sistema nesumnjivo treba da je opština. Opštinski štab za narodnu odbranu, na osnovu razrađenih planova, bavi se razvojem, neposrednom pripremom, opremanjem, obukom i radom sistema. Plan razvoja i uspostavljanja sistema treba da proizilazi iz procene osetljivosti teritorije na NHB-udare.

Pri organizaciji N/R/HB-kontrole moraju se, prvenstveno, imati u vidu prostorijske gde se nalazi stanovništvo, objekti koji su od vitalnog interesa za život i rad ljudi, zatim rejoni u kojima se izvode akcije zaštite, spasavanja i druge hitne intervencije, a prema mogućnostima i drugi delovi teritorije.

Sistem N/R/HB-kontrole predstavljao bi integralni deo postojećeg opšteg sistema osmatranja i izviđanja teritorije SFRJ.

Vizuelne osmatračke stanice i centri za obaveštavanje i uzbuđivanje opština, pored redovnih zadataka, obavljale bi i zadatke NHB-osmatranja i obaveštavanja, s tim da se prethodno za to obuče i obezbede opremom za merenje i proračunavanje parametara NHB-udara.

Prema tome, osnovnu organizacionu celinu u sistemu N/R/HB-kontrole teritorije SFRJ treba da čini postojeća mreža kontrole koju organizuje opština, odnosno štab za narodnu odbranu, a u sistemu N/R/HB-kontrole teritorije treba da uzmu učešća:

a) neophodan broj *vizuelnih osmatračkih stanica* za neposrednu kontrolu verovatnih objekata NH-udara, koje bi, pored sredstava za RH-detekciju, trebalo da raspolažu i instrumentima za merenje osnovnih vrednosti otkrivenih udara;

b) jedna (prema potrebi i više) *glavna vizuelna osmatračka stanica* namenjena za objedinjavanje rada ostalih organa u mreži i definitivno proračunavanje i određivanje parametara otkrivenih NH-udara na teritoriji opštine i dostavljanje centrima za obaveštavanje i uzbuđivanje;

c) *računsko-analitički organi opština* (grupe pri štabovima narodne odbrane zona, pokrajina, republika), namenjeni za prognoziranje verovatne i utvrđivanje stvarne N/R/HB-situacije na bazi primljenih upozorenja (saopštenja, naređenja) korisnicima (stanovništvu, jedinicama civilne zaštite, teritorijalne odbrane i operativne armije) o RHB-situaciji na delovima teritorije i načinu neophodnog ponašanja dok traje opasnost;

d) potreban broj pogodno lociranih i namenski opremljenih i obučениh *RHB-laboratorija* pri preduzećima, školama, institutima, zdravstvenim i dr. ustanovama na teritoriji opštine, namenjenih za RHB-analize uzoraka;

e) potreban broj *ostalih osmatračko-izviđačkih organa* iz sastava jedinica i ekipa samozaštite pri preduzećima, ustanovama, naseljima, stambenim zajednicama (blokovima), poštama, odnosno odgovarajući organi jedinica teritorijalne odbrane i civilne zaštite koji raspolažu sredstvima za RH-detekciju. Zadatak tih organa je detekcija i izveštavanje o naknadno nastalim kontaminacijama u bilo kom regionu zemlje. U radiološko-hemijskom osmatranju treba da uzmu učešće i ostali organi i institucije, čija je dužnost da osmatraju određene pojave na teritoriji ili u atmosferi, kao što su: hidrometeorološka, seizmološka, vatrogasna, zdravstvena i veterinarska služba, zatim služba za zaštitu bilja, milicija i drugi osmatračko-izviđački organi civilne zaštite.

Prema tome sistem N/R/HB-kontrole teritorije SFRJ sastoji se iz dve komponente:

- nuklearno-hemijske (specijalizovane) i
- radiološko-hemijsko-biološke (opšte) komponente.

I NUKLEARNO-HEMIJSKA (SPECIJALIZOVANA) KOMPONENTA

U sastav ove komponente ušli su svi organi navedeni od a) do d).

Zadatak tih organa je da neposredno otkriva NH-udare, proračunava i određuje osnovne parametre i dostavlja podatke nadležnim štabovima narodne odbrane i komandama operativnih snaga.

U radu te komponente prvenstveno se angažuju vizuelne osmatračke stanice opšteg sistema osmatranja i izviđanja teritorije SFRJ. Ukoliko te stanice ne zadovoljavaju potrebe, brojno ili lokacijski, može se formirati potreban broj dodatnih osmatračnica (stanica). Međutim, to će biti ređi slučaj, jer su vizuelne osmatračke stanice uglavnom dobro locirane i za potrebe NHB-osmatranja, a i dovoljan ih je broj. Češće može biti potrebno da se vizuelne osmatračke stanice ojačaju stručnim ljudstvom iz jedinica RBH-zaštite civilne zaštite. Kada broj i raspored postojećih vizuelnih osmatračkih stanica u opštem sistemu osmatranja teritorije ne zadovoljava po broju ili lokaciji, specijalizovani deo sistema treba dopuniti potrebnim brojem osmatračnica, formiranih od ljudstva jedinica RBH-zaštite CZ. Svakako da će broj tih osmatračnica zavisiti od stepena NHB-opasnosti i broja NHB-udara koji se očekuju na teritoriji dotične opštine, o čemu, na bazi procene situacije, odlučuje nadležni štab narodne odbrane.

U određivanju broja i rasporeda organa u sistemu NHB-kontrole teritorije, prvenstveno treba polaziti od potrebe da nuklearno-hemijskoj kontroli podležu svi važniji regioni i objekti, koji prema proceni mogu biti neposredno tučeni NH-udarima.

Jedna ili više vizuelnih osmatračkih stanica u opštini označava se kao glavna i služi za prikupljanje podataka od ostalih organa o NH-udarima i njihovo pretvaranje u parametre. Te parametre glavna vizuelna osmatračka stanica opštine dostavlja računskoanalitičkom organu koji je u sastavu centra za obaveštavanje i uzbunjivanje opštine.

Na bazi primljenih parametara računsko-analitički organ obavlja računsko-analitičke poslove (analize, proračune, procene i prognoze). Objedinjavanje rada učesnika u mreži kontrole na teritoriji opštine vrši se na taj način što računsko-analitička grupa centra za obaveštavanje i uzbunjivanje opštine ima na neposrednoj vezi glavnu (glavne) vizuelnu osmatračku stanicu, a kada je to moguće i potreban broj laboratorija.

Pri zonskim (oblasnim) pokrajinskim i republičkim štabovima narodne odbrane, radi objedinjavanja rada opštinskih mreža i sagledavanja nuklearne (radiološke), hemijske i biološke situacije na širem prostoru, načelno bi se formirale samo računsko-analitičke grupe ili stanice, što znači da bi računsko-analitički organi opština radili u sastavu operativne grupe centra za obaveštavanje i uzbunjivanje, a računsko-analitički organi na višim nivoima — samostalno, s tim što bi bili povezani sa svojim centrima za obaveštavanje i uzbunjivanje.

Radi potpunije organizacije kontrolnog sistema, republički i pokrajinski štabovi mogu za područje više opština da obrazuju regionalni deo sistema NHB-kontrole, sa potrebnim brojem vizuelnih osmatračkih stanica i posebnom računsko-analitičkom grupom. Ova varijanta bi se primenila za opštine koje nemaju veći broj potencijalnih NH ciljeva ili nisu na važnim pravcima.

U sastav računsko-analitičkih organa prvenstveno treba određivati rezervne starešine ABHO (RBH-zaštite) sa završenim računsko-analitičkim kursem, a u sastav vizuelnih osmatračkih stanica ljudstvo koje je služilo vojni rok u jedinicama ABHO, odnosno obveznike jedinica RBH-zaštite CZ. U slučaju nedostatka tog ljudstva ili kada je to pogodnije iz mobilizacijskih ili drugih razloga u tu svrhu može se koristiti ljudstvo i drugih javnih službi koje učestvuje u radiološkoj komponenti osmatranja, s tim što prethodno treba da završi obuku za taj posao.

Ovoj kontroli teritorije u najširem smislu podležu svi ostali regioni i objekti (naselja, mesne zajednice, preduzeća, komunikacijski objekti, itd.), koji mogu biti zahvaćeni kontaminacijama i drugim naknadnim sekundarnim) posledicama neprijateljskih NHB-udara. U toj kontroli učestvuju institucije i organi koji se profesionalno bave osmatranjem, navedeni su pod »e«, a snabdeveni su uređajima i priborima za RH-detekciju i obučeni za rad.

Jedinstvo specijalizovane i opšte komponente valja obezbediti odgovarajućim povezivanjem, koje mora biti tako organizovano da obezbedi vrlo brzo javljanje o NHB-opasnosti stanovništvu ili jedinicama, a isto tako i brzo prikupljanje podataka o nastaloj N/R/HB-situaciji na celoj teritoriji.

Premda N/R/HB-kontrola, koja se organizuje u oružanim snagama, nije predmet ovog članka, ipak treba konstatovati da se u organizaciji tog dela sistema N/R/HB-kontrole ništa ne menja. Operativni sistem N/R/HB-kontrole razvijale bi i dalje jedinice JNA u svojim borbenim zonama upotrebom jedinica ABHO i ostalih osmatračko-izviđačkih potencijala. Operativni sistem N/R/-kontrole je deo opšteg jugoslovenskog sistema.

Radi razmene podataka o N/R/HB-situaciji između ova dva dela kontrolnog sistema mora biti ostvarena veza i saradnja. Razmena podataka obavljala bi se na nivou opštinskih i drugih centara za obaveštavanje i uzbunjivanje i komandi operativnih snaga, odnosno njihovih računsko-analitičkih grupa (stanica). Posebno dobra i stalna veza treba da bude između opštinskih centara za obaveštavanje i uzbunjivanje i računsko-analitičkih grupa vojnog okruga.

III POVEZIVANJE SISTEMA N/R/HB-KONTROLE TERITORIJE

Organi u sistemu N/R/HB-kontrole teritorije SFRJ mogu se povezivati u jedinstven sistem na više načina. Međutim, u svakom slučaju treba voditi računa da se povezivanjem obezbedi što brže proticanje podataka od najnižih do najviših organa i obratno, kao i postupnost u primopredaji podataka. Jedna od mogućih varijanti prikazana je na šemi 1 iz koje proizilazi da:

— vizuelne osmatračke stanice (koje ujedno vrše i NHB-osmatranje) i drugi organi, angažovani u specijalizovanoj komponenti sistema, prenose podatke glavnoj vizuelnoj osmatračkoj stanici opštinskog sistema za osmatranje i uzbunjivanje;

— glavna vizuelna osmatračka stanica primljene podatke iz sistema pretvara (preračunava) u parametre o izvršenim NH-udarima, šifrira podatke i dostavlja ih opštinskom centru za obaveštavanje i uzbunjivanje, odnosno njegovom računsko-analitičkom organu;

— računsko-analitički organ opštinskog centra za obaveštavanje i uzbunjivanje na bazi primljenih parametara vrši proračune, procene i prognoze o izvršenim NH-udarima i dostavlja potrebne podatke štabu narodne odbrane, republičkoj (pokrajinskoj, zonskoj), računsko-analitičkoj grupi (stanici) i računsko-analitičkoj grupi vojnog okruga, a po potrebi i računsko-analitičkoj grupi operativne jedinice koja djeluje na teritoriji opštine;

— računsko-analitička stanica (grupa) republike (pokrajine, zone), primljene informacije od opština sređuje, a potrebne podatke dostavlja računsko-analitičkoj stanici armije koja se nalazi na njihovoj teritoriji i računsko-analitičkoj stanici vrhovne komande. Po potrebi i mogućnostima podatke dostavlja i računsko-analitičkim grupama (stanicama) operativnih jedinica koje djeluju na toj teritoriji;

— računsko-analitička grupa vojnog okruga dostavlja podatke centrima za obaveštavanje i uzbunjivanje važnijih opština (zona) i računsko-analitičkim grupama (stanicama) operativnih jedinica koje djeluju na njegovoj teritoriji;

— ostale veze u specijalizovanom delu sistema NHB-kontrole, prema šemi (str. 136.)

Pozitivna strana ovih razmatranja je u tome što se za prenošenje podataka o NHB-situaciji koristi već postojeći sistem veza.

Povezivanje organa u sistemu N/R/HB-kontrole teritorije može biti različito, a zavisi od broja organa u sistemu, mogućnosti sredstava za vezu, udaljenosti pojedinih organa i veličine teritorije na kojoj su organi raspoređeni. Postoji mogućnost da se u jednoj od varijanti isključe glavne osmatračke stanice iz sistema, čime bi se smanjila jedna stepenica u prenošenju podataka i skratio put toka podataka. U toj varijanti vizuelne osmatračke stanice imale bi ulogu osmatračnica i osmatračkih stanica ABHO. Primena ove varijante traži da se ljudstvo ovih organa dobro obuči i da mu se obezbede potrebna sredstva za rad. Ova varijanta redovno bi zahtevala i ojačavanje vizuelnih osmatračkih stanica stručnim ljudstvom iz jedinica ABHO, odnosno RBH-zaštite CZ.

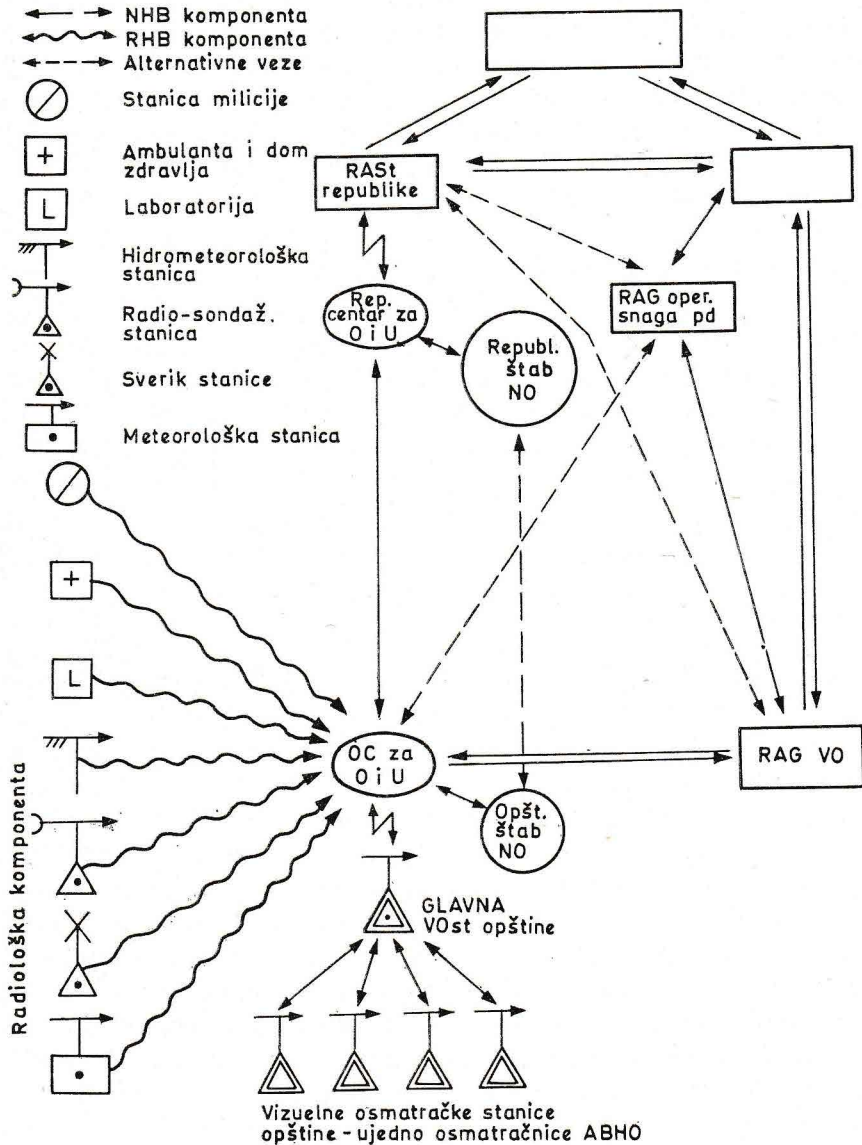
Organi koji učestvuju u opštem delu sistema RHB-osmatranja prenose podatke o situaciji opštinskim centrima za obaveštavanje i uzbunjivanje za koje su inače organski vezani. Analitički organ u opštinskom centru sređuje te podatke i dostavlja ih na korišćenje re-

PRINCIPIJELNA ŠEMA NUKLEARNE (RADIOLOŠKE) HEMIJSKE I BIOLOŠKE KONTROLE TERITORIJE SFRJ

LEGENDA:

- Veze teritor. sa operativnim sistemom
- NHB komponenta
- RHB komponenta
- Alternativne veze
- Stanica milicije
- Ambulanta i dom zdravlja
- Laboratorija
- Hidrometeorološka stanica
- Radio-sondaž. stanica
- Sverik stanice
- Meteorološka stanica

Šema br.1

publičkim (pokrajinskim) centrima. Na taj način korišćenjem postojećih veza stižu se detaljniji podaci o RHB-situaciji u svim, čak i najdaljim delovima naše teritorije.

Kada se radi o organizaciji veze u tako važnom sistemu, kao što je N/R/HB-kontrola teritorije, treba polaziti od činjenice da obaveštavanje o N/R/HB-opasnosti predstavlja takav faktor, od čijeg funkcionisanja, blagovremenosti i brzine zavisi pravovremeno preduzimanje mera zaštite, sprečavanje iznenađenja, a time i obim gubitka od N/R/HB-udara. Odgovorni organi treba da posvete sistemu N/R/HB-kontrole teritorije posebnu pažnju, da nađu najbolja rešenja i da organizuju njegovu proveru. Obaveštavanje o N/R/HB-opasnosti mora funkcionisati kao *jedinstvena* služba, neprekidno i brzo.

Potpukovnik
Luka ZARIĆ